

RAZPRAVE – ČLANKI

Kristina Picco

Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS

PRISOTNOST OTROŠKIH IN MLADINSKIH LITERARNIH BESEDIL Z GEJEVSKO/LEZBIČNO TEMATIKO V SLOVENSKEM PROSTORU (2. del)¹

Prispevek analizira prisotnost otroških in mladinskih literarnih besedil z gejevsko/lezbično tematiko v slovenskem prostoru. V prvem delu smo se posvetili opredelitvi osnovnih pojmov in osvetlili prisotnost homoseksualnosti v procesu vzgoje in institucionaliziranega izobraževanja v slovenskem prostoru. V navezavi na prispevek Andreja Zavrla smo nadaljevali z umestitvijo GLBTIQ znotraj literarne vede in predstavili pomen gejevske/lezbične literarne vede ter queer teorije. Sledila je podrobna predstavitev otroških literarnih besedil z gejevsko tematiko v slovenskem prostoru. V drugem delu prispevka nadaljujemo s predstavitvijo mladinskih literarnih besedil z gejevsko/lezbično tematiko v slovenskem prostoru; vzporedno se navezujemo na morebitne kritiške zapise, ki spremljajo posamezno literarno besedilo. Ob koncu se dotaknemo cenzuriranja literature z gejevsko/lezbično vsebino, ki vključuje tudi otroško in mladinsko književnost, kar si pobliže ogledamo ob analizi nekaterih obravnavanih besedil.

The article analyzes the frequency of children's and teenage literary texts with gay/lesbian themes in Slovenia. Its first part was dedicated to the classification of basic concepts and to highlighting the frequency of homosexuality in the process of upbringing and institutionalized education in the Slovene space. Relating to the article of Andrej Zavrl we then continued with positioning of GLBTIQ within literary science and with the presentation of the gay/lesbian literary science along with the queer theory. The article also includes a detailed presentation of the Slovene children's literary texts with gay topics. The second part focuses on teenage literary texts with gay/lesbian topics in Slovenia, as well as on the possible critical reviews accompanying individual literary texts. The final part brings up the question of censorship of literature with the gay/lesbian contents, including children's and teenage literature, illustrated by a detailed analysis of some of the dealt with texts.

Gejevska/lezbična tematika v mladinskih romanih

Darja Lavrenčič (*Tabuji v slovenski mladinski prozi*) navaja, da so prve tabu teme v mladinsko književnost začele prihajati sorazmerno pozno, šele v 60. letih 20. stoletja. Eden od razlogov za to zamudo je dejstvo, da je mladinska književnost

---

¹ Prvi del prispevka je bil objavljen v številki 80.

dolgo časa pripadala prvenstveno področju pedagogike. Teme, ki so desetletja in celo stoletja veljale za nezaslišane, so začeli ubesedovati tudi v leposlovju za mlade. Tabuji so se začeli rušiti in padati, eden prvih je bila spolnost. Knjige so začele postajati vedno bolj drzne v izražanju in v obravnavanju problemov odraščanja; v 60. in zlasti 70. letih cenzorje osupnejo z odkritim pisanjem o najstniški spolnosti, najstniški nosečnosti, abortusu, kontracepciji, homoseksualnosti itd.

»Ob pregledovanju in analiziranju slovenskega knjižnega trga lahko ugotovimo, da so vanj prišle prevedene knjige, ki so detabuizirale mnoge tabuje v območju mladinske književnosti, zlasti v /.../ 90. letih. To obdobje se resnično zdi prelomnica. Pred njim lahko zasledimo le posamezne primere tovrstnih knjig« (Lavrenčič 2000a: 61).

Mladinski roman *Pismo za Annie* pisateljice Nancy Garden je slovenski prevod doživel leta 1996 pri Založbi Mladinska knjiga, in sicer štirinajst let po ameriškem izidu. Je prvi prevedeni sodobni mladinski roman na temo homoseksualnosti pri nas.

Leta 2000 je izšla izjemna bibliografija *Lesbian and gay voices: An Annotated Bibliography and Guide to Literature for Children and Young Adults* avtorice Frances Ann Day (s spremno besedo Nancy Garden), ki obsega več kot 257 knjižnih naslovov na temo homoseksualnosti (vključuje le priporočena besedila). Vse knjige so opremljene z gesli, anotirane in primerne za mlado publiko. Bibliografija vključuje tudi predstavitev knjig, namenjenih knjižničarjem, učiteljem, staršem in ostali zainteresirani javnosti, ki naj bi pomagale odraslim pri podpori istospolno usmerjenih mladih.

Anamarija Šporčič – Janis poroča, da Združenje ameriških knjižnic (American Library Association) poleg preostalih nagrad za najboljša besedila v literaturi za otroke in odrasle od leta 2010 naprej podeljuje tudi nagrado Stonewall za otroško in mladinsko književnost. Nagrada naj bi počastila izjemna literarna besedila v angleškem jeziku, ki otroke in mladino seznanjajo z LGBTIQ izkušnjami. Nagrada Stonewall že štirideset let obstaja v kategoriji književnosti za odrasle, v letu 2010 pa se ji je tako prvič pridružila nagrada za otroško in mladinsko literaturo. Nagrado je dobila knjiga Nicka Burda *The Vast Fields of Ordinary*.

V nadaljevanju podrobneje predstavljamo mladinske romane z gejevsko/lezbično tematiko, izdane v slovenskem prostoru.

Prva slovenska mladinska knjiga (in hkrati tudi prvi slovenski homoerotični roman), ki se posveča opisovanju homoseksualnosti in (sicer platoničnega) ljubezenskega odnosa med dvema mladostnikoma, je leta 1938 izdani roman Franceta Novšaka *Dečki* (ponatis 1970). Marta Pirnar ugotavlja, da je roman ob izidu zaradi izpostavljenih homoseksualnih odlomkov in namigovanj na homoseksualna nagnjenja in početja tako med dijaki kot tudi zaposlenimi v zagrebškem Zavodu svete Marije dvignil precej prahu v literarnih revijah, kmalu zatem pa je bil pozabljen. Roman opisuje ljubezensko zgodbo med Nanijem Papalijem in nekoliko mlajšim Zdenkom Castellijem. Čeprav ni njun odnos nikoli definiran kot homoerotičen in se njuna ljubezen ne manifestira na telesni ravni, je razmerje med Nanijem in Zdenkom več kot očitno homoerotično: »Zdenko je bil srečen, če ga je on prijel za roko, če se je pritisnil k njemu. Sicer je bila odeja med njima, a toploto sta vkljub

temu dobro čutila. Zvečer sta pa mislila drug na drugega, da sta mogla ponoči lepše spati« (Novšak 1938: 53).

Brane Mozetič o romanu zapiše:

Gre za prvi slovenski homoerotični roman, kar pa obenem že pomeni, da je bil spregledan, zamolčevan, potisnjen na stranski tir. /.../ Marsikomu je bilo v uteho to, da je to ljubezen pritisk okolice razdril in pa da se je vse skupaj dogajalo v Zagrebu. Ne nazadnje je izzvenela kot mladostna dogodivščina, ko se ljudje še iščejo, kasneje pa je čas za pravo ljubezen in seksualnost, ki je seveda le z nasprotnim spolom. (Mozetič 2001: 374).

Čeprav je zgodba postavljena na začetek 20. stoletja, je roman »skorajda popoln recept, ki lahko marsikateremu sodobnemu mladostniku pomaga razumeti istospolno ljubezen« (Pirnar 2006: 240).

Pirnarjeva ugotavlja, da je bilo v skladu s povojno socialistično moralo pisanje o homoerotiki prekinjeno vse do sedemdesetih let. Družbeno nesprejemanje »abnormalnih« spolnih oblik se je zrcalilo tudi v romanih. Vse prej kot pozitivnega opisa homoseksualnosti je bralec deležen v romanu Nade Kraigher *Maja*, izdanem leta 1971. Za homoseksualca se namreč izkaže Bine, fant glavne junakinje Maje. Bine je sprva prikazan kot zapeljivec, Maja z njim tudi zanosi, nato pa se je Bine začne izogibati. Nekega dne ga Maja nepričakovano obišče v njegovem stanovanju, kjer v postelji poleg Bineta opazi še en »klobčič«. Takoj zatem se onesvesti, s čimer ji je prihranjeno »grozljivo« razkritje, da je njen Bine v resnici homoseksualec²:

Sem napak slišala, ali je res kdo v spalnici? se Maja sprašuje, previdno stopi k priprtim vratom in jih odrine ... Neee!!! Neee!!! Zatuli z nečloveškim glasom, ko le razume, da je klobčič na postelji živ, – neee!!! Maja se je onesvestila in ji je tako bilo prihranjeno vse, kar je sledilo tistemu zlovesčemu odkritju. /.../ In ko je malo prej v poltemi spalnice zagledala tisti živi klobčič na postelji, ji je hotelo biti slabo od nenadne bojazni, da ima Bine res drugo. V nobenem primeru pa ni mogla vnaprej slutiti, da leži Bine v Markovem objemu (Kraigher 1971: 76).

To je za čustveno neuravnovešeno Majo preveč; nakoplje si jetiko in zaide v alkoholizem, iz katerega ne najde več izhoda. »Kar se tiče homoseksualnosti, je sporočilo romana Nade Kraigher več kot očitno: istospolno usmerjeni moški so nekakšni goljufi, ki zapeljujejo ženske, jih izkoristijo in jim naredijo otroka, obenem pa kajpak prikrivajo svojo pravo spolno usmerjenost« (Pirnar 2006: 241). Bralec bi glede na potek dogodkov pomislil tudi na to, da je pravzaprav Binetova homoseksualnost kriva za vso Majino nesrečo. *Maja* torej ni roman, ki bi prispeval k razbijanju stereotipnih in homofobičnih prepričanj.

Predstavitev sodobnih mladinskih romanov z gejevsko/lezbično tematiko v slovenskem prostoru začenjamo z analizo prevedenih romanov z lezbično tematiko, ki jim bodo sledili prevedeni romani z gejevsko tematiko. Na koncu se bomo osredotočili še na izvirno slovenska besedila.

Kot smo že omenili, je roman *Pismo za Annie* pisateljice Nancy Garden prvi prevedeni sodobni mladinski roman na temo homoseksualnosti. Zgodba o Lizi in

---

² Bine in Marko sta že pred razkritjem označena skrajno negativno: »Markovo razbrzdano krotanje v kuhinji deluje na Majo enako kakor mamine klofute. /.../ Takrat razločno zasliši tudi Binetov glasen smeh. Oduren smeh nečimrnih samcev« (Kraigher 1971: 70).

Annie je pripoved o notranjih strahovih in dilemah dveh deklet, ki ugotovita, da ju povezuje globoka čustvena vez. Simpatija, ki ju zbliža na začetku poznanstva, se s časom krepi in preraste v ljubezen. Okvirna tretjeosebna avktorialna pripoved je postavljena v študentsko naselje, kjer poskuša Liza napisati pismo za Annie in se ob tem spominja dogodkov iz preteklosti. V nadaljevanju sledimo prvoosebni personalni pripovedovalki Lizi, katere pripoved je pretanjeno stkana iz misli in občutij, ki se porajajo ob prvi ljubezni.

Dekleti izhajata iz različnih družbenih slojev; Annie prihaja iz revne družine italijanskih priseljencev, Lizina družina pa pripada višjemu srednjemu sloju. Liza hodi na zasebno šolo, ki je po vzgojnih metodah zelo konservativna. Šola, ki denarna sredstva za svoj obstoj zbira pri bogatih meščanih, ima stroga pravila vedenja. Iz nazadnjaške učiteljske sredine izstopata dve profesorici, Stevensonova in Widmerjeva, ki živita v skupnem gospodinjstvu.

Liza in Annie se spoznata v muzeju in med njima se vzpostavi prijateljstvo, ki sčasoma preraste v intenzivno čustvovanje. Globoka naklonjenost se krepi do točke, ko se ustrašita dejstva, da sta drugačni. Svoja čustva skušata obvladati, a je ljubezen močnejša od strahu in predsodkov. Dobivata se v hiši profesorice Stevensonove in Widmerjeve, kamor hodita hraniti mačka. V hiši odkrijeta knjige o ženski homoseksualnosti (*Sapfo je bila sijajna ženska*, *Vodnjak samote*, *Patience in Sara*); postane jima jasno, da ju s profesoricama veže skupna skrivnost. Sproščena radost in intimnost trajata le kratek čas, saj ju zalotita učiteljica Baxterjeva in Lizina sošolka Sally. Dekleti doživita šok, njuno razmerje je razkrita, prav tako je odkrita skrivnost obeh profesoric. Liza se mora v šoli zagovarjati zaradi nemoralnega vedenja in se soočiti z dilemo, ali naj prizna ali zataji svoja čustva do Annie. Zaslíševanje jo navda z odporom, vendar je po prestani preizkušnji močnejša. Sošolki Sally brez zadržkov pove: »To ni noben problem in tudi negativno ni. Ali ne razumeš, da govoriš o ljubezni? Govoriš o tem, kaj čutim do določenega človeka in kaj ta čuti do mene, ne pa o nekakšni bolezni, ki jo je treba zdraviti« (Garden 1996: 162).

Metka Cotič v spremni besedi zapiše:

Ameriška družba, ki je na eni strani podedovala angleški konservativizem, na drugi strani pa se skuša predstaviti kot ena izmed najbolj demokratičnih družb na svetu, prav v tem svojem razkolu med konservativizmom in demokratičnostjo ne vzdrži: sprejemati drugačnost naj bi bilo sicer temeljno načelo demokratične družbe, vendar pa družba prav to drugačnost izloči na svoje obrobje in ga neusmiljeno obsoja (Cotič 1996: 172).

Pismo za Annie je psihološko kompleksen in luciden mladinski roman, ki ponuja v razmislek, kako v ljudeh zbuditi razumevanje in sposobnost vživljanja v ljubezenska občutja najstnika.

Lezbično temo obravnava tudi roman pisateljice Marliese Arold *Sandra ljubi Meike*, ki že v naslovu jasno pove »skrivnost« ljubezenske zgodbe. Roman je leta 2002 izdala založba Grlica.

V zgodbi spoznamo Sandro, ki ima sicer zelo dobrega prijatelja, za katerega so vsi prepričani, da bo postal tudi njen fant. Vendar je Sandra v precepu; Thomas ji vsekakor pomeni veliko, a do njega ne čuti samo prijateljstvo. Ob tem se sprašuje, kaj je z njo narobe. Odgovor prinese srečanje z Meike. Kar naenkrat se znajde

sredi vrtinca, ki je sestavljen iz predsodkov, odpora, strahu in povsem novega, čudovitega občutka.

Tretjeosebna avktorialna pripoved nekoliko manj doprinese k intimističnemu vzdušju notranjih trenj, vendar se s pomočjo dialogov toliko bolj približuje problematiziranju homoseksualnosti v družbi. Kljub zračnosti in prefinjenemu občutku za krhkost prvih ljubezenskih doživetij pa zgodba žal vse preveč spominja na prej omenjen roman *Pismo za Annie*. Če si поблиže ogledamo le nekaj nespregledljivih podobnosti:

- objekt (Annie, Meike) – aktiven, čuten, eksotičen, opisovan z občudovanjem, s predhodnimi homoerotičnimi izkušnjami, socialno ranljiv/subjekt (Liza, Sandra) – pasiven, zadržan, negotov, prestrašen, previden, neodločen;
- različni socialni sloji (Liza živi v hiši v snobovski newyorški četrti, Annie živi v bloku v nevarni newyorški četrti; Sandra živi v hiši s starši in bratom, Meike živi v bloku z mamo in tremi mlajšimi sestrami, za katere mora skrbeti);
- starejši lezbični par (*Pismo za Annie* – profesorici, *Sandra ljubi Meike* – škotski prijateljici);
- negativen odziv najboljših prijateljic (Liza – Sally/Sandra – Isabell);
- nesprejemanje okolice (starši, brat, šola, prijateljice);
- homoseksualnost kot nalezljiva bolezen (Lizini sošolci se fizično umikajo/ Isabell se fizično umika Sandri);
- zbiranje denarja (*Pismo za Annie* – za obstoj šole/*Sandra ljubi Meike* – za prenovo Mladinskega doma);
- beg, ki postopno preide v razkrivanje (Liza pokliče Annie, Meike (pol)javno poljubi Sandro).

Ob tem naj poudarimo še splošne podobnosti, ki se pojavljajo v obeh romanih: sentimentalnost, čutnost, strah pred zavrnitvijo, strah pred fizičnim stikom, negotovost, previdnost, opravičevanje seksualnosti z ljubeznijo, soočanje z (ne) normalnostjo, branje literature s homoseksualno vsebino itd.

Zgodbi se bistveno razhajata le v razrešitvi: Sandra in Meike nista tako kruto »razkrinkani« in izpostavljeni javnemu posmehu kot Liza in Annie, zaradi česar je roman *Sandra in Meike* manj tragičen in pretresljiv.

Povsem drugačen je roman Julie Anne Peters *Daleč od Xanadu*, ki je leta 2006 prav tako izšel pri založbi Grlica. Prvoosebna personalna pripoved junakinje Mike z ameriškega podeželja v državi Kansas nam približa zgodbo o dekletu, ki se je že v rani mladosti prisiljeno spopadati z najrazličnejšimi težavami. Mike v najstniških letih doživi očetov samomor, z materjo, ki je od očetove smrti zasvojena s hrano in kronično depresivna, pa sta popolnoma odtujeni. Ob vsem tem se sooča še s svojim nagnjenjem do istega spola (pri ozaveščanju ji pomaga prijatelj Jamie, ki je gej), ki pa v podeželskem okolju ni videti tako moteče, saj ljudje Mike poznajo in jo sprejemajo. A njena ljubezen do Xanadu, lepotice, ki se nenadoma pojavi v njenem domačem kraju, ostane neuslišana. Čeprav Xanadu, kot sama pravi, izraža le prijateljsko naklonjenost do Mike, se večkrat dvoumno poigra z njenimi čustvi, kar ob koncu vodi v njun (sicer le enkraten) lezbični odnos. A Xanadu ni istospolno usmerjena; izkaže se, da je bila noč z Mike zanjo le neobvezna igra: »Glede prejšnje noči. Saj veš, da sem bila iz sebe zaradi Baileyya, ali ne? Nisem mislila resno. /.../ Nič ni pomenilo, prav?« (Peters 2006: 274). Mike se ob zavrnitvi čustveno zlomi,

a se ob dokončni izgubi Xanadu v polnosti tudi zave svoje istospolne usmerjenosti. Sprejme jo in se odloči:

Nisem se sovražila, ker sem homoseksualka. Želela sem le priti do točke, na kateri je bil Jamie. Tretja stopnja. Iti čez željo, da bi se rodila drugačna, sprejeti, kar sem. Najti v tem veselje. Ni se mi zdelo tako oddaljeno. A bilo je stran od Coaltona. V večjem kraju, bolj obljudenem, kjer bom našla njo, dekle svojih sanj. Tisto, ki ne bo mislila, da ni nič pomenilo, prav? Tisto, ki bo vedela, da biti ljubljen nekaj pomeni. Meni pomeni vse (Peters 2006: 289).

Zgodba o Mike se sprva zdi globoko pesimistična in žalostna, saj naniza kar nekaj na videz nerešljivih tem. Kljub vsemu *Daleč od Xanadu* ponuja upanje, da se z voljo in pogumom lahko v življenju premagajo še tako težke ovire.

V spremni besedi Jana Zirkelbach zapiše: »Ob njej spoznamo, da istospolno usmerjeni prav tako čutijo ljubezen, takšno, kot jo poznamo vsi. Tudi geji in lezbijke se zaljubijo tako kot ostali. Zmotno je namreč misliti, da se zaljubljujejo vsevprek. Ko spoznajo nekoga, ki jih privlači, so čustva močna in povsem podobna tistim, ki jih poznamo vsi« (Zirkelbach 2006: 294).

Roman *Punca z Marsa* pisateljice Tamare Bach je izšel leta 2007 pri Založbi Karantanija. V prvoosebni personalni pripovedi petnajstletna Miriam na najrazličnejše načine išče sebe in svoj prostor pod soncem. Živi v majhnem mestu, kjer se nikoli nič ne dogaja in hrepeni po spremembi, ki v njeno življenje vendarle pride s prihodom nove sošolke Laure. Laura je nekaj posebnega in Miriam začne z njo spoznavati drugačno življenje, njuno prijateljstvo kmalu preraste v ljubezen. Spoznanja o lezbični ljubezni niso povezana s travmatičnimi razkrivanji ali celo nesrečnim koncem (čeprav Laura odide). Avtoričin slog je tenkočuten in neobremenjen:

Drživa se za roke, še vedno ali pa spet ali nekaj takega. Povleče me k sebi ali pa jaz povlečem njo in njen obraz je blizu, njene ustnice na mojih, tokrat dlje časa in še mehkeje, pa vendar so njene ustnice tudi malo hrapave. Majhen poljub, še en, moje ustnice med njenimi postanejo mehkejše, tople, še en mali poljub (Bach 2007: 68–69).

»V tem smislu torej nikakor ne gre za mukotrpno osredotočanje na homoseksualnost, kakršno najdemo denimo v *Daleč od Xanadu* Julie Peters, ampak preprosto za ljubezenski roman, z izjemnimi opisi mladih, komaj prebujajočih se čustev in strasti« (Babšek 2011).

Punca z Marsa je v zvočni knjigi interpretirala igralka Sandra Hüller.

Roman *Peter* pisateljice Kate Walker je prvi prevedeni sodobni mladinski roman z gejevsko tematiko pri nas. Izšel je leta 2007 pri Založbi ŠKUC. *Peter* je bil leta 1991 v Avstraliji imenovan za mladinski roman leta.

Prvoosebna personalna pripoved petnajstletnega Petra je dinamična in prepričljiva: Petra spoznamo v njegovi družini, starša sta ločena, živi z mamo in s starejšim bratom Vinceom, oče je večinoma odsoten. Pomemben prostor Petrovega odraščanja je motoriče, kjer se mora Peter spopasti z nasiljem in s stereotipnimi opazkami vrstnikov: »Hmm, stari moji, definitivno je iz pedrskega materiala. Morali se boste paziti« (Walker 2007: 101). Peter se spozna z bratovim prijateljem Davidom, razkritim gejem. Ne le da se mora prvič soočiti z nekom, ki je homoseksualec, in se pri tem povprašati o lastnih homofobičnih čustvih, prisiljen se je soočiti tudi z lastno istospolno usmerjenostjo: »No, kaj pa, če obstaja tip, ki ti je všeč, /.../ in je gej, pa ti je bilo všeč, ko se te je dotaknil. Bi to pomenilo, da si

gej?» (Walker 2007: 157). Da bi se končno znebil mučne dileme glede lastne spolne usmerjenosti, odide k Davidu:

Odhajal je. Še sekundo, pa ga ne bo več, jaz pa nikoli več ne bom dobil še ene priložnosti. Videl sem, kako je moja roka pograbila njegovo. Nisem mogel verjeti, da sem to storil.

Obsedel sem kot paraliziran. In slaboten. Moja roka, ki je pritiskala njegovo ob mizo, se je tresla. To je gotovo začutil. Nisem mu mogel pogledati v obraz.

Brez težav je odmaknil moje prste s svojih in čutil sem, kako mi je drobovje razvodenedelo, ko mi je vrnil mojo roko. »Ne,« je dejal tiho. *Ne.*

Sklonil sem glavo in si jo pokrtil z rokami. Hotel sem umreti. /.../

V sebi sem zaslišal grozljivo zavijanje, ki je prihajalo iz mene celo potem, ko sem si usta pokrtil z rokami. Cvileči zvoki, ki so mi žgali grlo in oči. Ne vem, kako to, da *nisem* umrl. Začutil sem njegovo roko, kako me je objela in stisnil me je k sebi. »Peter, oprosti!« je rekel. »Nisem tako mislil. Nisem mislil na ta način. Tak tepec sem. Oprosti.« Stol je primaknil bliže in me objel z obema rokama, tako da sem se tiščal v njegovo ramo. »Daj, ne jokaj. Oprosti. Oprosti.« (Walker 2007: 185).

Peter se ukvarja z dvema pomembnima perečima temama v sodobnem šolskem okolju: z nasiljem med vrstniki in najstniško homoseksualnostjo. Walkerjeva v intervjuju *Pretvarjati se, da homoseksualnost ni najstniška tema, je čista ignoranca* pojasnjuje:

Zgodbo sem napisala zato, ker je moj dober prijatelj v zadnjih dveh letnikih srednje šole doživel podobno izkušnjo, kot jo je Peter, junak romana. Skupina njegovih sošolcev je nad njim izvajala besedno in psihično nasilje, grozili so mu s fizičnimi napadi. Njegova zgodba me je ganila, obenem pa sem bila ogorčena in zdelo se mi je, da je treba takšno izkušnjo obelodaniti in spregovoriti o njej. /.../ *Pretvarjati se, da homoseksualnost ni najstniška tema, je čista ignoranca.* Prav pri najstnikih je ta tema še toliko bolj izpostavljena, saj prav v tem obdobju mladi spoznavajo, kdo so, tudi v seksualnem smislu (Pirnar 2007).

Walkerjeva je bila ena prvih, ki je ustvarila pravi zgled homoseksualnega junaka v mladinski literaturi. *Petra* je pilila kar 8 let in ga izdala šele po 42 osnutkih. »Kaj lahko prezremo, da je roman tudi didaktičen. Pisateljica sicer razbija stereotipe o homoseksualnosti, toda v ospredju romana je zgodba. Ena od vrednosti romana je torej v tem, da ne daje naukov in ni pokroviteljski, hkrati pa osvetli družbene klišeje« (Hriberšek 2010).

Drugo prevedeno mladinsko besedilo na temo gejevstva je kratek roman *Ne brez boja* kanadske pisateljice Robin Stevenson, ki je izšel leta 2009 pri založbi Miš.

Prvoosebni personalni pripovedovalec je sedemnajstletni Derek, ki živi sam z očetom alkoholikom. Odkar ga je zapustila mama, ne hodi več v šolo in dela v domu za onemogle. Vsak dan, ko se vrne iz službe, najprej preveri, ali je dobil sporočilo od Ethana – fanta, v katerega je noro zaljubljen. Spoznala sta se prek spleta, a se še nista srečala v živo. Ko Ethan najavi svoj prihod, se Derek ustraši, saj mu je poslal sliko iz časa pred pridobljenimi kilogrami. Boji se zavrnitve, zato se odloči, da bo njuno razmerje prekinil. V domu za onemogle neguje in pobliže spozna mlajšo žensko Aaliyah, ki je na invalidskem vozičku. Derek ob njej spozna, da mora ljudem, ki jih ima rad, dopustiti svobodo pri sprejemanju njihovih odločitev. Ob koncu ponovno vzpostavi kontakt z Ethanom:

Nazadnje otipkam svoje geslo in tam, v nabiralniku, je Ethanovo sporočilo.

Zadeva: Ne brez boja

Odprem sporočilo in ga preberem.

derek. vem, da si rekel, da nočeš nadaljevati s tem, ampak jaz tega ne morem sprejeti. ne brez razlage. ne brez boja. vse je bilo super, dokler nisem rekel, da pridem v Ontario. povej mi torej, kaj je narobe. prosim. veš, kaj mislim? mislim, da te je strah, da bi se osebno srečala. misliš, da mene ni? na smrt sem prestrašen. strah me je, da ti v živo ne bom tako všeč, strah me je, da ne bom vedel, kaj naj rečem, strah me je, da se ti ne bom zdel seksi. strah me je, da boš mislil, da se bedno poljubljam. resno. dejansko me je to skrbelo. ampak zdaj me je pa strah tega, da nikoli ne bom imel priložnosti, da izvem.

Preberem ga znova in znova in znova. Globoko vdihnem. Potem začnem tipkati (Stevenson 2009: 112–113).

Ne brez boja je kljub svoji kratkosti kompleksno in prepričljivo besedilo, ki mu je Canadian Children's Book Centre podelil nagrado za najboljšo knjigo za otroke in mladino leta 2009.

Vsekakor pa to ne velja za zadnjo v tem sklopu predstavljeno knjigo, ki jo pravzaprav lahko le pogojno uvrstimo med knjige s homoseksualno tematiko, saj se z njo ukvarja le obrobno. *Zadnja devica* Davida Belbina, izšla pri založbi Mladinska knjiga leta 2005, je literarno podhranjeno besedilo, ki z nizanjem površinskih mladostniških odnosov in nenehnim lovom za izgubo nedolžnosti bolj ali manj spominja na rumeni tisk ali solzave televizijske nadaljevanke. Podobno kot z ostalimi temami tudi s homoseksualnostjo opravi mimogrede: glavna junakinja Megan je hči lezbičnega para, njen biološki oče naj bi bil gej, a se ob koncu izkaže, da ni, je pa »novopečena« lezbijka njena prijateljica, ki po ponesrečenih seksualnih poskusih z nasprotnim spolom končno »odkrije« svojo domnevno spolno usmerjenost.

Predvidljiva zgodba, ki žal ne prinaša nikakršnih presežkov.

Knjiga *Ime mi je Damjan* Suzane Tratnik je izšla leta 2001 pri Založbi ŠKUC in je prvi sodobni izvirno slovenski mladinski roman na temo homoseksualnosti.

Damjan niza svojo pripoved v psihoterapevtski skupini za pomoč, a to bralcu postane jasno šele na koncu. Prvoosebna in strogo personalna pripoved je fragmentarna in razgibana, v določenih odsekih se približuje toku zavesti. Vsako poglavje se začne z nekakšnim povzetkom. Damjan je brezposelni devetnajstletnik, ki je ves čas v drastičnih sporih z družino. Z očetom se na smrt sovražita, zato se Damjan tudi preimenuje in za nekaj časa odseli. Proti koncu zgodbe izvemo tudi za njegovo prvotno ime:

Če pa mi je foter govoril, kako sem bil priden, ko sem bil majhen, ko sem bil »naša mala Vesna«, sem se mu samo režal. Ko sem bil majhen in priden, me je nenehno pestoval in me vlačil povsod s sabo in me razkazoval sorodnikom in sosedom, češ kakšno ljubko hčerko ima. /.../ Moja kariera pridnega otroka se je hitro končala, čim se me foter ni smel več dotikati, nisem bil več priden. Dokler sem bil majhen, me je lahko vlačil povsod s sabo, me razkazoval in hvalil, kakšno lušno hčer ima in da bo še kaj iz mene, ko pa sva se peljala domov, me je v avtu stiskal k sebi in mi zagotavljal, da se ne bova nikoli ločila, ker on tega ne bo dopustil. Zraven je sam sebi govoril, tako skoz zobe: »Tako bo in nič drugače!« Še zdaj včasih pomislim, da bi mu vrgel v obraz in mu dokazal, da imam vsaj toliko dober spomin kot on, a me hitro mine. Foter se gotovo ne bi hotel ničesar spomniti, mati bi se postavila na njegovo stran, saj ne bi prenesla še enega škandala v hiši, sestra bi jokaje ušla iz hiše, brata že dolgo ni več ... Ker še predobro vem, da se nobeden ne bi postavil zame in bi spet izvisel in ostal sam z golo ritjo, te umazane preteklosti raje ne načenjajam (Tratnik 2001: 128–130).

Mama, obupana nad njim, ves čas samo še joka, zato je Damjan večino časa zdoma: zvečer zahaja v diskače, tudi gay disco, kjer spozna Nelo, s katero sta nekaj časa celo par. Ob koncu, na zadnjem srečanju v psihoterapevtski skupini, jasno in brez zadržkov izrazi svojo življenjsko filozofijo in vizijo prihodnosti:

Pa sem jima rekel, da ju imam dovolj in bom sam poklical kapsarijo in fotra tožil zaradi zlorabe, mater pa zaradi sodelovanja. /.../ Čeprav sta mi še isti dan obelodanila plan B, po katerem danes sedim tukaj med vami, sam nisem ukrepal. /.../ A trenutno sem zelo zadovoljen s planom B, zelo rad sedim tukaj na skupini za samopomoč, saj mi ni treba več niti migniti s prstom, ne doma ne kje drugje. /.../ Še to bom rekel: če ni nadaljevalnega tečaja iz samopomoči, bom pa še enkrat šel na skupino od začetka. In bom še enkrat povedal: Ime mi je Damjan. Še enkrat bom povedal, kaj se pravi početi pizdarije, rezati žile za šalo, piti in plesati brez predaha in se družiti z vsemi, od najnižjih do najvišjih. Kaj pomeni garati zdrav ali bolan in si nabirati vsakovrstne izkušnje, od indijanskih do slovenskih. Kako se izogibati nespametnih kombinacij za zadevanje, kaktusov, socialnih služb, psihologov in čvekačev, ki se iz samega dolgočasia delajo, da te poslušajo. In vse to na Damjanovi poti (Tratnik 2001: 148–149).

Damjan že s simboličnim preimenovanjem nedvoumno definira svojo nadaljnjo pot. Tratnikova (v intervjuju *Ljudje so sami sebi največja kazen*) o svojem junaku: »Damjan hoče biti Damjan in to poudarja, ker je biološko nekaj drugega, najbolje pa se počuti v svoji koži prav takrat, ko si reče Damjan in se direktno ne ukvarja z vprašanjem spolne identitete« (Zavrl 2007).

Ime mi je Damjan je izredno duhovit in berljiv roman, ki ne moralizira, je le utrip ujetega trenutka – unikatni, svež in sočen. Vzorčen primer psihološko dodelanega homoseksualnega lika, ki z množico podtonov preprosto osupne. Po romanu je bila uprizorjena tudi gledališka predstava.

Tratnikova je za zbirko zgodb *Vzporednice* leta 2007 prejela nagrado Prešernovega sklada. V zvezi z obrazložitvijo nagrade opozarja Andrej Zavrl (*Slačenje literarne zgodovine: cenzura istospolne želje*) na naslednje:

Iz obrazložitve nagrade, ki so jo prebrali na podelitvi v Cankarjevem domu, je bilo razumeti, kot bi predhodna dela Suzane Tratnik še ne bila dela »zrele ustvarjalke«, ki se je svojih tem šele zdaj lotila kot »avtorica«, kar nagrajenci knjigi daje univerzalnost – namesto intenzivnosti izkušnje, ki je bila tipična za njena prejšnja dela. Seveda ni treba posebej poudariti, da so bila ravno ta, prejšnja dela bolj eksplicitna glede seksualne nenormativnosti (Zavrl 2008: 110).

Zavrl v pričujočem prispevku ugotavlja, da je polje seksualne nenormativnosti področje, za katero se zdi, da ga cenzura vse do danes izrazito vztrajno nadzira. Jasen izraz še zmeraj prisotne neizrekljivosti istospolne želje so tudi različni načini cenzuriranja literature s tovrstno vsebino. Zavrl analizira nekaj primerov iz literarne vede in kritike, ki bi se jih dalo razumeti kot bolj ali manj implicitne ter diskretne zglede cenzure zaradi namernega izpuščanja, neupoštevanja, nepriznavanja in potlačitve istospolne želje v literarnih besedilih.

Ob koncu se samo še na hitro ustavimo na točki, kjer »da bi postala neškodljiva sila in prevzela središčno mesto v liberalnem izobraževanju, mora biti umetnost, še posebej literatura, ukročena in cenzurirana z eksplicitno cenzuro in s še daljnosežnejšo cenzuro skozi interpretacijo« (Dollimore 157). Odkar je obravnava homoseksualnosti sama po sebi izgubila sloves obscenosti in umazanosti, »so poskusi cenzuriranja postali precej bolj subtilni in se pogosto osredotočajo na vprašanja javne podpore umetnosti in zaščite nedolžnih otrok« (Kaczorowski 76).

V izobraževalnem kontekstu »tožniki niso pravniki, ampak učitelji in starši, njihova modna beseda pa ni obsceno, ampak neprimerno« (Weir) (Zavrl 2008: 110).

Roman *Fantje iz gline* Janje Vidmar je izšel leta 2005 pri Mladinski knjigi in je prvi izvirno slovenski gejovski sodobni mladinski roman pri nas.

Knjiga je sestavljena iz dveh zgodb, ki ju pripovedujeta dva fanta. Mali – umetniška duša, čustven in razumevajoč, se spopada z izgubo prijatelja Roka, ki je naredil samomor, ker so ga zmerjali z gejem. Ajk – športnik, lomilec dekliških src in zagrizeni homofob se ukvarja z veslanjem. V klubu, kjer trenira, spozna Keca, v katerega se zaljubi. Ko Mali to zve, se mu maščuje; Rok je bil namreč zaljubljen v Ajka, kar je bil tudi eden izmed razlogov za njegov samomor.

Ajk se nam sprva kaže kot zmagovalec, ki uspeva na številnih področjih: pri veslanju, dekletih, oblačenju (s katerim poudarja svojo superiorno vlogo) itd. Prav znane blagovne znamke predstavljajo njegov zaščitni znak tudi v dobesednem pomenu; v času njegove največje stiske ga ščitijo in skrivajo pred samim seboj:

Z Despom sva visela v šolski avli, kjer so odprli neko fensi šmensi razstavo fotografij. Oblekel sem črno Gapovo mikico, 11.599 SIT, črne vojaške hlače Billabong, s 17.990 SIT znižane na 13.690 SIT, in črne snickerse, ki rulajo in so neprecenljive vrednosti. Ker nosijo odtis njegove superge. Saj ne. Ampak zadnje čase se rad oblačim v črno. Ne gre za darkerstvo ali kaj podobnega. Samo počutim se črno (Vidmar 2005: 173).

Ajk je v ospredju tudi pri zasmehovanju drugih, predvsem gejev:

»Homoseksualec je božja napaka,« sem začel drdrati z enoličnim glasom, po mojem želodcu pa je prekopal bager. Kec, stari, to je zate! »Homoseksualec je dokaz, da se tudi bog lahko zmoti. Homo je bacil, zato moramo paziti, da ne zbolimo. No, to je homofobija ...« sem zaključil in zaslišal šepetanje za hrbtom (Vidmar 2005: 203).

Samega sebe vedno bolj sovraži; njegova nezmožnost soočanja s svojo istospolno usmerjenostjo v končni fazi privede do hude notranje stiske in nasilja nad samim seboj. Igor Saksida v spremni besedi opozori na povezanost notranjega razcepa s slogom pripovedi. Ajkova zgodba je vse bolj pretrgana in nalomljena, proti koncu se vanjo vedno bolj vpletajo nepovezani deli športnih napovedi, besedil glasbe, utrinjki obsodb, spominov, tehnične podrobnosti prenosnih telefonov, avtomobilov itd.

Podobno je tudi njegovo razmerje s Kecom ubesedeno le z raztrganimi vmesnimi utrinjki, kot neke vrste »prepovedan« spomin:

Prešinilo me je, da ve. Da je nekako izvohal ... Da naju je mogoče nekdo videl ... Nisva bila dovolj pozorna ... Kdaj? ... V parku za restavracijo ... Zadrhtel sem. Spomin na naju je nekaj, kar zahteva negibnost in čisto tišino in absolutno predajo in dva čuvaja sanj ... To sem pobral s klepetalnice. Ampak to sva midva ... Ko klečim pred njim, zajebani grušč pod kolena pa skeli skoraj enako kot erekcija. Suniti recimo mazdo 6, zmuzati nekaj kilometrov in občutiti nizko težišče pa dobro lego na cesti je najčistejši užitek. Pravijo, da ima mazda srce športnika. Midva tudi« (Vidmar 2005:163).

Diametralno nasprotna je Malijeva zgodba. Njegova osamljenost zaradi izgube prijatelja Roka je pristna in globoka, predvsem pa ozaveščena. Samospraševanje ob Rokovi smrti ga vodi tudi v ponovno prepričevanje o svoji spolni usmerjenosti: »Nisem gej. Nisem hetero. Nisem bi, ker ne bi. Nič nisem. Ker sploh ne živim, tudi umreti ne morem. Ne bi bilo etično« (Vidmar 2005: 67).

Mali se po Rokovi smrti spremeni v upornika: zavrača mamino skrb, želi biti »umazan«, odtujen, skratka – vse njegove misli se vrtijo okrog mrtvega prijatelja. Vse do trenutka, ko naključno odkrije Ajka s Kecom:

Spominjam se, da sem nekaj podobnega videl v spotu Georgea Michaela. Ampak George je gej. Ajk pa ne more biti. Ali pač? Ajk sovraži homoseksualce. Vsem daje vedeti, da se čuti ogroženega od njih. Tako zelo, da je skupaj z drhaljo mojega najboljšega prijatelja poslal v smrt. V meni raste bes. Okrog sebe čutim trdo skorjo. Zdaj sem kot fant iz gline. Lahko se razletim v črepinje, ker sem trd od sovraštva. Počasi prehaja vame to, kar sem videl in slišal (Vidmar 2005: 141).

Na tej točki se njegova negotovost in strah spremenita v moč, ki v končni fazi pripelje v pomiritev:

Dobro mi je. Kdove zakaj pomislim na punco, ki ob večerih sprehaja svojo mačko. Da bi obe povabil na sprehod? O, krizal! Mogoče.
Čeprav ne razumem. Zakaj Dora meni, da njenemu padlemu angelu Ajku dolgujem kaj več od prezira? Mogoče dolgujem Roku.
Stavila sva, ali me bo Ajk poklical.
Naj njega povabim na sprehod?
Mogoče.
Čas je za spremembe (Vidmar 2005: 211).

Dve prvoosebni personalni pripovedi se ves čas izmenjujeta in postopno »približujeta« ena drugi; prvotno povsem ločena psihološka kroga obeh fantov vedno bolj gravitirata eden k drugemu, dokler ob koncu ne trčita skupaj. Tik pred končnim »stikom« se zgodba konča.

Vidmarjeva o svojih dveh junakih v *Večeru*: »V Ajkovi zgodbi sem poskusila celo s tako imenovanim 'blank fictionom', saj nas kot prvoosebni pripovedovalec zasuje z množico nekoristnih informacij, tujih zgodb, računalniške in mobilne tehnologije, blagovnih znamk ... Z enim samim razlogom. Da prikrije sebe. Mali je močnejši, ker je prepoln dvomov. Ampak ljubši mi je Ajk, ker se boji praznine v sebi, in ne Mali, ki jo preraste. Ker imam najraje tiste svoje junake, ki jih pošljem skozi največji pekel« (Kereži 2006).

Na vprašanje o morebitni cenzuri odgovarja:

Po mojem je homoseksualni lobi premočan, da bi se kdo poskusil usajati, češ, a zdaj nam boste pa še pedre prodajali kot prvorazredno drugačnost. Ker se je treba zavedati, da je tudi v sklopu drugačnosti hierarhija. Najprej matere samohranilke in invalidi, sledijo razne manjšine in nevladne organizacije, medtem ko si homoseksualci s klošarji in narkomani delijo dno lestvice priljubljenosti drugačnih oziroma drugače enakopravnih. Ampak nikoli se ne ve. Na *Princesko z napako* se je plaz usul šele 6 let po izdaji. *Fante iz gline* tako čaka še razmeroma dolga kariera v ilegali. Čeprav v knjižnicah zelo visoko kotirajo po izposojah in se bo kdo mogoče prebudil že prej (Kereži 2006).

Zavrլ opozarja na novinarski »pristop« do knjige. Zvezdana Bercko začne v *Večeru* svoj zapis o romanu z naslednjim stavkom: »V najnovejši knjigi priljubljene pisateljice je homoseksualnost le zunanji okvir, pravo bistvo je drugje« (Bercko 2006: 13), kasneje pa navaja avtorico romana: »(U)pam, da bodo bralci znali brati tudi med vrsticami in bodo razbrali pravo sporočilo. /.../ To je namreč zgodba o ljubezni oziroma o iskanju ljubezni in strahu pred samoto« (Bercko 2006: 13). Zavrլ komentira:

Ne samo, da te ocene namigujejo, da je pisanje o homoseksualnosti nepomembno ali pa vsaj ni samo po sebi vredno posebne pozornosti (ker je tukajšnja implicitna definicija homoseksualnosti zelo omejena in omejujoča – in brez posebne povezave z ljubeznijo in osamljenostjo – mora biti »pravo bistvo« seveda nekje »drugje«), takšne trditve razkrivajo strah pred poimenovanjem stvari z njihovimi pravimi imeni; staršev in učiteljev ne smemo prestrašiti, strah pred kvarnimi vplivi na mladostniške glave pa mora biti kar se da nadzorovan (Zavrl 2008: 110).

Na podoben način se knjige loti tudi Urška Kereži:

Poleg zabavnih težav z odraščanjem, med katerimi so morda še najhujši mozolji, ste se tudi tokrat lotili resnih problemov, povezanih s samopodobo mladostnika ter z njegovim odnosom do sveta v najširšem smislu. Čeprav je na prvi pogled rdeča nit vašega romana *Fantje iz gline* homoseksualnost, pa se ob natančnejšem branju zdi, da je omenjena tema le platno, na katero je projicirana zgodba o ujetosti v brezizhoden svet videzov, samoumevnih »resnic« in public vseh vrst, v katerem je popolna odtujenost med ljudmi razumljiva (Kereži 2006).

Knjiga *Fantje iz gline* je bila v letu 2005 nominirana za večernico, slovensko nagrado za najboljše otroško in mladinsko besedilo.

Mladinski roman Neli Kodrič Filipič *Kaj ima ljubezen s tem* je izšel v letu 2009 pri Mladinski knjigi. Podobno kot pri *Zadnji devici* lahko tudi knjigo *Kaj ima ljubezen s tem* le pogojno uvrstimo med literaturo s homoseksualno tematiko.

Prvoosebna personalna pripovedovalka Lusi popisuje dogodke v svojem šestnajstem letu: oče si najde mlajšo ljubico, mama izgine neznanu kam, Lusi se mora preseliti k babici, ki ima že desetletja skrivno razmerje z duhovnikom, Lusi sama pa si najbolj želi, da bi do šestnajstega leta izgubila nedolžnost. Edino svetlo točko najde v odnosu z Rokom (skoraj 18 let), »gejem«, ki kmalu postane njen najboljši prijatelj. A ni vse tako, kot se zdi na prvi pogled.

Zavrl o knjigi zapiše:

Rok je edini nesporno pozitivni lik, in tudi sicer Kodrič Filipič v svojem pisanju pokaže razumevanje za težave, na katere naletijo istospolno usmerjeni. Ampak. Čeprav imajo vse osebe svoje zasebno življenje, je Rok čisto brez. Pravzaprav je samo Lusijin postrešček, ki ji uredi, kar rabi, in jo potolaži, ko ji je težko. Preprosto ždi v svojem stanovanju, čakajoč na Lusi. Njegovo gejevstvo ostane povsem nedoločeno. Največ, kar o tem reče, je: »Raje ne bi govoril o tem,« ali: »Nekoč ti bom povedal.« In ko ta nekoč nastopi, ji res pove – seveda, Rok sploh ni gejl! Kako, prosim?! Ja, ko mu je nekoč pri neki puncu spodletelo in mu je zabrusila, da je peder, se mu je zdelo najboljše, da to še sam privzame. Nekaj najbolj vsakdanjega, ne? Na koncu še uspešno podre Lusi – pa je ona sita, on pa strejt. In gl-bralstvo ogoljufano. Nekaj zadoščenja vendarle ponudi razplet mamine zgodbe: ko se po letu odsotnosti vrne, se vrne v lezbičnem razmerju. Kar pa tudi ni kar tako (Zavrl 2010).

Rok – domnevni gejl se torej prelevi v heteroseksualca oziroma je to že ves čas bil, Lusijina mati pa se iz tujine vrne s svojo novo partnerko. Homoseksualnost je kot tema obrobna in poenostavljena, je pa vsekakor prikazana nepristransko in brez nepotrebne patetike, kar lahko štejem za prid.

Najnovejše izvirno slovensko mladinsko besedilo na temo homoseksualnosti je knjiga Cvetke Bevc *Desetka*, ki je izšla letos pri založbi Arsem.

Deset zgodb desetih prijateljev, ki skupaj preživljajo prosti čas, tvori dinamičen mladinski roman s kolektivnim junakom. Ena od zgodb razkriva soočanje srednje-

šolca Krokija z lastnim istospolnim nagnenjem. Bližnje srečanje s homoseksualnostjo pa za fanta ni pretirano boleče in zdi se, da še manj za njegovo okolico:

»Prav. Draga banda, saj vam najbrž ni tuje, da meni ni za punce. Jaz sem gej. Homoseksualec. Peder. Toplovodar. In tipa imam. Aleš mu je ime.«

Do konca življenja si bom zapomnil komentarje, ki so temu sledili. »Ne me basat,« je prvi dahnil Jojo. »Kaj za vraga,« je zahropla Roberta. »Fak,« je izpljunil Riki. »Saj sem vedela,« je zažgolela Janča. »A zato imaš pobarvane lase?« se je zasmejala Aška. »To delaj, stari,« se je zarežal Fiksi. »Ti si car,« je pribila Petja (Bevc 2011: 110).

Zgodba, ki nam na petnajstih straneh osvetli kratek utrinek iz življenja mladega geja, je povsem enakovredna ostalim devetim: »A radikalni lik ne more najti mesta v romanu že zaradi strukture dela, ki jo določa kolektivni junak. Noben ni dominanten, noben ne izstopa, vsi so del iste klape« (Nežmah 2011).

Tudi ta roman torej le pogojno uvrščamo med knjige s homoseksualno tematiko.

V poseben sklop sodijo knjige Vitana Mala. Tudi če pustimo ob strani ostro polemiko, ki se je pred kratkim odvijala okrog knjige *Napačna odločitev*³, je Malov opus s tematiko istospolne usmerjenosti še kako trd oreh.

Podroben pregled Malovega mladinskega opusa s tematiko istospolne usmerjenosti (*Za metuljem še Rok* (pogojno), *Školjka svetega Sebastijana*, *Baronov mlajši brat*, *Na ranču veranda*, *Nedelje nekega poletja*, *Ta grajski* in *Žigana*) razkriva opise intimnih delov deškega telesa, namige na homoseksualna razmerja, pederastična osvajanja, nasilje in spolne zlorabe ter prve homoseksualne izkušnje.

Iz analize izpuščamo vse elemente, ki na kakršen koli način upovedujejo ho- moerotično razmerje med otrokom in odraslim⁴. Ob tem naj opozorimo, da romana *Žigana* in *Na ranču veranda* tovrstni odnos problematizirata. V celotnem opusu tako ostajajo za našo uporabo relevantni le opisi prvih homoseksualnih izkušenj, ki so prisotni izključno v romanu *Nedelje nekega poletja*, izdanem leta 1996 pri Prešernovi družbi.

Tretjeosebna avktorialna pripoved v pretekliku z vmesnimi dialogi ubeseduje zgodnje soočenje s spolnostjo protagonista Roka: od opazovanja deklet in žensk na plaži do spolnih fantazij, izkušenj s homoseksualnostjo, samozadovoljevanjem itn.

---

³ Več na:

<http://www.delo.si/clanek/130262>

<http://www.delo.si/clanek/130607>

<http://www.24kul.si/?id=605>

http://www.siol.net/slovenija/aktualno/2010/12/terankosir_napacna_odlocitev_vitana_mala.aspx

<http://brezcnzure.si/si/articles/details/53/Izprijene+fantazije+mladinskega+pisatelja>

http://www.mladina.si/tehdnik/201103/vitan_mal

⁴ Upoštevač Konvencijo Sveta Evrope CETS št. 201 o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolno zlorabo (ki jo je mogoče podpisati od leta 2007, v veljavo pa je stopila 1. julija 2010), ki predstavlja trenutno najvišji mednarodno veljavni standard za zaščito otrok pred spolno zlorabo in izkoriščanjem: »Spolna zloraba in spolno izkoriščanje otrok sta posebno hudi obliki kaznivga dejanja, saj sta usmerjeni proti otrokom, ki imajo pravico do posebnega varstva in skrbi. Ta dejanja imajo za žrtve dolgoročne fizične, psihične in socialne posledice, njihova prisotnost pa slabi temeljne vrednote sodobne družbe v zvezi s posebnim varstvom otrok in zaupanjem v zadevne državne institucije« (<http://register.consilium.europa.eu>).

Marjana Lavrič v oceni knjige opozarja na prepad med realno percepcijo dvanajstletnika in vsem tistim, kar jim pisatelj nalaga v zvezi s spolnostjo. Roku npr. po eni strani vdahne povsem otroški značaj hitro cmeravega, telesno še precej nerazvitega fantiča, po drugi strani pa ga brez zadržkov vtakne v kopališko kabino, kjer ob misli na deklico s prijateljem masturbira.

In tudi če zanemarimo starostno prehitevanje spolnega samozavedanja, nas preobrat v zgodbi – Rokovo spoznanje ljubezni – še ne more prepričati, da bi se nad knjigo navdušili, saj ni uravnotežen s preostalim dogajanjem, ki prevladuje in zasenči tisto, kar bi v resnici moralo izzveneti v končno sporočilo. Prav tu pa se zbudi bojazen: bo knjiga *Nedelje nekega poletja* za mlade bralce res leposlovna literatura o tem, kaj ljubezen je, ali pa bo »popularna pornografska« literatura za višjo stopnjo osnovnošolcev? Z večjim čutom za poglobljeno psihologizacijo likov in obravnavo tako občutljivega področja bi bil Malov poskus lahko dragocen in hvalevreden izziv, tako pa ostaja nedodelana literatura s prevelikimi ambicijami (Lavrič 1997).

Roman ubeseduje homoerotiko kot danost, ki ni postavljena pod vprašaj, hkrati pa jo povsem marginalizira in obravnava zgolj z vidika seksualnosti. S tem pa se že približuje tistim obravnavanim romanom (*Zadnja devica*, *Kaj ima ljubezen s tem*, *Desetka*), ki jih v naši analizi le pogojno prištevamo med knjige s homoseksualno tematiko.

Sklep

V prispevku smo poskušali osvetliti in ovrednotiti prisotnost otroških in mladinskih literarnih besedil z gejevsko/lezbično tematiko v slovenskem prostoru.

Ob tem smo prišli do zaključkov, da imamo v slovenskem prostoru le dve prevedeni slikanici na to tematiko, od katerih ena še posebej buri konservativne duhove in ustvarja ostre polemike, ki med drugim sežejo tudi na politično področje.

Med mladinskimi romani smo analizirali štirinajst besedil, ki ustrezajo izbrani tematiki. Med njimi je dvanajst sodobnih, od katerih lahko štiri besedila le pogojno uvrstimo v ta sklop, saj obravnavajo gejevsko/lezbično tematiko obrobno in/ali površno. V slovenskem prostoru imamo tako le osem sodobnih mladinskih romanov na izbrano tematiko. Mednje uvrščamo štiri prevedene mladinske romane z lezbično tematiko, dva z gejevsko in dva izvorno slovenska (enega z gejevsko in enega s transspolno tematiko).

Med prevedenimi naj še posebej izpostavimo dva, ki predstavljata literarni presežek in kot taka mojstrsko izrisujeta kompleksno in poglobljeno podobo najstnika, soočenega z lastno istospolno usmerjenostjo in okoljem, ki to usmerjenost zavrača. *Pismo za Annie* (1996, štirinajst let po ameriškem izidu) je prelomno besedilo, ki kot prvo v sodobni mladinski književnosti v slovenskem prostoru detabuizira lezbično tematiko. *Peter*, ki je pri nas prav tako izšel s precejšnjim zamikom (2007, šestnajst let po avstralskem izidu), pa v tem smislu ne predstavlja prve prelomnice, torej detabuizacije gejevstva, saj so jo pri nas dve leti prej zelo uspešno izvedli *Fantje iz gline* (2005) Janje Vidmar. Vsekakor pa na tem mestu ne moremo dovolj poudariti pomena, ki ga ima prvi sodobni izvorno slovenski mladinski roman na temo homoseksualnosti *Ime mi je Damjan* Suzane Tratnik. Ta se z izjemno duhovitim, brezkompromisnim in drznim prijemom kot edini med obravnavanimi romani loti transspolnih pozicij.

Dotaknili smo se tudi cenzuriranja literature z gejevsko/lezbično vsebino, ki seveda vključuje tudi otroško in mladinsko književnost, kar smo si поблиže ogledali pri slikanici *In s Tango smo trije* (eksplicitno neodobravanje, ki v skrajnosti vodi v javni linč), romanu *Ime mi je Damjan* (implicitno neodobravanje, izpuščanje, zmanjševanje pomena: homoseksualna literatura a priori pomeni nekaj, kar je slabše kakovosti, nezrelo, neuniverzalno) in romanu *Fantje iz gline* (implicitno neodobravanje, zmanjševanje pomena: strah pred poimenovanjem stvari z njihovimi pravimi imeni, homoseksualnost sama po sebi ni vredna posebne pozornosti).

Če zaključimo z mislijo Johna Corvina, ki govori o dvojnih standardih, ki so trdno zasidrani v govoru o hetero- in homoseksualnosti, tako v njegovih vsakdanjih kakor tudi v akademskih/kritičkih manifestacijah: »Tako ni nič nenavadnega, če nas pri heteroseksualnosti zmeraj zanima širok razpon vprašanj, pri homoseksualnosti pa večinoma samo seks; heteroseksualci imajo zveze in odnose, homoseksualci seksualne afere; heteroseksualci živijo življenja, homoseksualci življenjske sloge; heteroseksualci imajo moralno vizijo, homoseksualci pa agendo« (navedeno po: Zavrl 2008: 104).

Literatura

Jure Aleksič, 2011: Vitan Mal. *Mladina.si*. 21. 1. 2011. Mladina, časopisno podjetje d.d. Dost. 10. 2. 2011. <http://www.mladina.si/tehdnik/201103/vitan_mal>.

Marliese Arold, 2002: *Sandra ljubi Meike*. Prevod Andrea Švab. Ljubljana: Grlica.

Andreja Babšek, 2011: Bach, Tamara: *Punca z Marsa*. *Mariborska knjižnica – priporočamo za branje*. Januar 2011. Mariborska knjižnica. Dost. 21. 1. 2011. <http://www.mb.sik.si/priporocamo_opis.asp?lang=sl&str=51&id=39>.

Tamara Bach, 2007: *Punca z Marsa*. Prevod Barbara Lipovšek. Ljubljana: Karantanija.

David Belbin, 2005: *Zadnja devica*. Prevod Katarina Mahnič. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Zvezdana Bercko, 2006: Preberite, preden se zgražate! *Večer* 4. 3. Str. 13.

Cvetka Bevc, 2011: *Desetka*. Ljubljana: Arsem.

Metka Cotič, 1996: Ali je lahko ljubezen nekaj slabega? V: Nancy Garden: *Pismo za Annie*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Marko Crnkovič, 2010: Od Georga von Aschenbacha do gnusnega profesorja Boštjana. *Delo.si*. 27. 11. 2010. Delo d. d. Dost 30. 11. 2010. <<http://www.delo.si/clanek/130607>>.

Frances Ann Day, 2000: *Lesbian and gay voices: an annotated bibliography and guide to literature for children and young adults*. Westport (Connecticut): Greenwood Press.

Nancy Garden, 1996: *Pismo za Annie*. Prevod Dušanka Zabukovec. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Miran Hladnik, 2010: Občutljiva tema. *Slovenistični debatni kanal SlovLit*. 21. 11. 2010 Arhiv: <<http://mailman.ijs.si/pipermail/slovlit/>>.

Zala Hriberšek, 2010: Po motoršču odraščanja – ne-naravnost. *GLBT revija Narobe*. 27. 7. 2010. Društvo informacijski center Legebitra. Dost. 14. 1. 2011. <<http://www.narobe.si/stevilka-2/walker-peter.html>>.

Ime mi je Damjan. *ljudmila.org*. Ljudmila. Dost. 22. 1. 2011. <<http://www.ljudmila.org/~tratniksu/delo.htm#2>>.

- Tanja Jaklič, 2010: Mladoletniki v literaturi z elementi pornografije. *Delo.si*. 24. 11. 2010. Delo d. d. Dost. 25. 1. 2011. <<http://www.delo.si/clanek/130262>>.
- Urška Kereži, 2006: Fantje iz gline – zgodba o neskončnem iskanju ljubezni. *Večer na spletu*. 28. 10. 2006. Časopisno založniško podjetje Večer, d. d. Dost. 20. 1. 2011. <<http://www.vecer.com/clanek2006102805125322>>.
- Neli Kodrič Filipič, 2009: *Kaj ima ljubezen s tem*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Nada Kraigher, 1971: *Maja*. Ljubljana: Prešernova družba.
- Lavrenčič, Darja, 2000a: *Tabuji v slovenski mladinski prozi*. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Darja Lavrenčič Vrabec, 2000b: Bolečina odraščanja: droge, seks in ... *Otrok in knjiga* 52. Str. 40–51.
- Marjana Lavrič, 1997: Vitan Mal: Nedelje nekega poletja. *Revolver on line*. 1. 8. 1997. Roza klub. Dost. 20. 2. 2011. <<http://www.ljudmila.org/siqrd/Revolver/rol/23/20.html>>.
- Vitan Mal, 1976: *Za metuljem še Rok*. Ljubljana: Samozaložba.
- Vitan Mal, 1985: *Baronov mlajši brat*. Ljubljana: Prešernova družba.
- Vitan Mal, 1993: *Na ranču veranda*. Ljubljana: Prešernova družba, Vrba.
- Vitan Mal, 1996: *Nedelje nekega poletja*. Ljubljana: Prešernova družba, Vrba.
- Vitan Mal, 1998: *Ta grajski*. Ljubljana: Prešernova družba.
- Vitan Mal, 2003: *Žigana* / Ivan. E. Tič. Ljubljana: Prešernova družba.
- Vanesa Matajč, 2005: Paradokсна težava mladinskega romana *Žigana*. *Otrok in knjiga* 62. Str. 89–92.
- Mladinski pisatelj, ki povečuje pedofilijo in pederastijo. *24.kul.si*. 2. 12. 2010. Kul.si – Zavod za družino in kulturo življenja. Dost. 5. 12. 2010. <<http://www.24kul.si/?id=605>>.
- Brane Mozetič, 1990: *Modra svetloba. Homoerotična ljubezen v slovenski literaturi*. Ljubljana: ŠKUC.
- Brane Mozetič, 2001: Slovenski roman in lik homoseksualca. *Časopis za kritiko znanosti* XXIX. Str. 373–379.
- Brane Mozetič, 2010: Delavnice o homoseksualnosti in zgražanje na forumih nenavadno sovpadata. *SiOL.net*. 6. 12. 2010. SiOL Slovenija. Dost. 25. 1. 2011. <http://www.siol.net/slovenija/aktualno/2010/12/terankosir_napacna_odlocitev_vitana_mala.aspx>.
- Bernard Nežmah, 2011: Cvetka Bevc: Desetka. *Mladina.si*. 2. 9. 2011. Mladina, časopisno podjetje d.d. Dost. 5. 9. 2011. <<http://trgovina.mladina.si/87197/cvetka-bevc-desetka/>>.
- France Novšak, 1938: *Dečki*. Ljubljana: Slatnar v Kamniku.
- Julie Anne Peters, 2006: *Daleč od Xanadu*. Prevod Anja Kokalj. Ljubljana: Grlica.
- Marta Pirnar, 2006: *Tok/protitok. Konstrukcija in reprezentacija homoseksualne identitete v 20. stoletju*. Ljubljana: ŠKUC.
- Marta Pirnar, 2007: Pogovor s Kate Walker o Petru: Pretvarjati se, da homoseksualnost ni najstniška tema, je čista ignoranca. *GLBT revija Narobe*. 27. 7. 2007. Društvo informacijski center Legebitra. Dost. 14. 1. 2011. <<http://www.narobe.si/stevilka-2/walker-peter.html>>.
- Predlog direktive Evropskega parlamenta in Sveta o boju proti spolni zlorabi in spolnemu izkoriščanju otrok ter otroški pornografiji, ki razveljavlja Okvirni sklep 2004/68/PNZ. <http://register.consilium.europa.eu>. 30. 3. 2010. Javni register dokumentov Sveta. Dost. 20. 2. 2011. <<http://register.consilium.europa.eu/pdf/sl/10/st08/st08155.sl10.pdf>>.

- Igor Saksida, 2005. Gladina sovraštva, glina bolečine. V: Janja Vidmar: *Fantje iz gline*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Ina Sever, 2010: Izprijene fantazije mladinskega pisatelja. *BrezCenzure.si*. 16. 12. 2010. Progresiva d.o.o. Dost. 22. 12. 2010. <<http://brezcenzure.si/si/articles/details/53/Izprijene+fantazije+mladinskega+pisatelja>>.
- Robin Stevenson, 2009: *Ne brez boja*. Prevod Meta Osredkar. Dob pri Domžalah: Miš.
- Anamarija Šporčič-Janis, 2010: Nagrada za otroško LGBT literaturo. *GLBT revija Narobe*. 2. 11. 2010. Društvo informacijski center Legebitra. Dost. 19. 1. 2011. <<http://www.narobe.si/myblog/nagrada-za-otrosko-lgbt-literaturo>>.
- Suzana Tratnik, 2001: *Ime mi je Damjan*. Ljubljana: ŠKUC.
- Janja Vidmar, 2005: *Fantje iz gline*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Kate Walker, 2007: *Peter*. Prevod Marta Pirnar. Ljubljana: ŠKUC.
- Kate Walker in Marion Dane Bauer, 1994: The Gay/Lesbian Connection. Two Authors Talk About Their Books. *Bookbird. World of Children's Books* 32.2 Str. 25–30.
- Andrej Zavrl, 2007: Abeceda poželenja: GLBTIQ in literarna veda. *Primerjalna književnost* 30.1 Str. 97–108.
- Andrej Zavrl, 2007: Intervju s Suzano Tratnik: Ljudje so sami sebi največja kazen. *GLBT revija Narobe*. 5. 7. 2007. Društvo informacijski center Legebitra. Dost. 21. 1. 2011. <<http://www.narobe.si/stevilka-1/intervju-s-suzano-tratnik.html>>.
- Andrej Zavrl, 2008: Slačenje literarne zgodovine: cenzura istospolne želje. *Primerjalna književnost* 31 (Posebna številka). Str. 103–111.
- Andrej Zavrl, 2010: Slovenski mladinski gejevski in lezbični roman? *GLBT revija Narobe*. 22. 6. 2010. Društvo informacijski center Legebitra. Dost. 20. 1. 2011 <<http://www.narobe.si/stevilka-14/knjige-14>>.
- Jana Zirkelbach, 2006: Sprema beseda. V: Julie Anne Peters: *Daleč od Xanadu*. Ljubljana: Grlica.